

SELECCIÓ DE TEXTOS DE LES METAMORFOSIS D'OVIDI

Llibre I

- 1-4 [Tema de l'obra.](#)
5-88 [Del Caos al Cosmos.](#)
89-150 [Les quatre edats de la humanitat](#)
313-415 [Deucalió i Pirra.](#)
452-567 [Metamorfosi de Dafne.](#)

Llibre II

- 341-510 [Narcís.](#)

Llibre III

- 316-340 [Tirèsias.](#)

Llibre IV

- 53-166 [Píram i Tisbe.](#)
285-388 [Hermafrodit.](#)
663-789 [Perseu i Andròmeda.](#)

Llibre VIII

- 611-724 [Filèmon i Baucis.](#)

Llibre X

- 1-77 [Orfeu i Eurídice.](#)

Llibre XI

- 85-194 [Midas.](#)

Llibre XIV

- 223-319 [Ulisses i Circe](#)

Tema de l'obra

És el meu desig parlar de cossos transformats en formes noves. Oh déus, ja que vosaltres també vau prendre part en aquestes transformacions, inspireu la tasca que he començat i guieu el meu poema sense interrupció des dels orígens del món fins als nostres dies.

Del Caos al Cosmos

Abans que existís el mar, les terres i el cel que tot ho cobreix, l'aspecte de la natura era el mateix en tot l'univers. És el que ha estat anomenat Caos, una massa informe i desordenada, no res més que un pes inert i una acumulació confusa de les llavors de les coses, encara no estructurades. El Sol encara no il·luminava el món ni Febe¹ feia reaparèixer unes noves banyes en cada creixent. Tampoc la terra no es trobava suspesa enmig de l'aire, envoltada per aquest i en equilibri pel seu propi pes, ni Amfitrite² havia estès els seus braços tot al llarg dels límits de la terra ferma. Allà on hi havia terra, hi havia també mar i aire barrejats, i, d'aquesta manera, la terra no era sòlida, l'aigua era innavegable i l'aire no tenia llum. Cap cos no tenia una forma estable i uns elements eren obstacle per als altres, perquè en un mateix cos els freds lluitaven amb els calents, els humits amb els secs, els tous amb els durs, i els pesants amb els mancats de pes.

Un déu, o una naturalesa millor, posà fi a aquest desacord. Va deslligar, en efecte, les terres del cel i les aigües de les terres i va separar els cels eteris de l'aire dens. I quan va haver destriat aquests

¹ Febe: la Lluna.

² Amfitrite: Personificació del mar. En realitat és l'esposa de Neptú, que esdevindrà déu del mar.

elements i els va haver alliberat del cec amuntegament, va assignar un lloc per a cadascun i els va unir amb una pau harmoniosa. La substància ígnia i sense pes de la volta celeste va precipitar-se enlaire i va fer-se un lloc en el punt més elevat. L'aire li és el més proper en lleugeresa i en ubicació. La terra, més densa, va arrossegar amb ella els elements de majors proporcions i va fer-se compacta per la seva pròpia gravetat. L'aigua que l'envolta va ocupar la darrera posició i va circumdar el món sòlid.

Així, quan aquell déu, fos qui fos, va haver separat l'amalgama inicial i, un cop separada, la va tenir distribuïda en parts, primer de tot va amassar la terra donant-li la forma d'un gran globus, per tal que fos igual per totes bandes. Aleshores va ordenar als mars d'escampar-se i d'inflar-se per la fúria dels vents, i d'envoltar els litorals de la terra, circumdant-la. Va afegir també fonts i enormes aiguamolls i llacs, i va contenir dins marges en declivi el descens dels rius; d'aquests, i de manera diversa segons els llocs, alguns són absorbits per la terra mateixa i d'altres arriben fins al mar, i, acollits en la seva extensió d'aigües més lliures, topen contra els litorals, en lloc de contra les riberes. Va ordenar també als camps d'estendre's, a les valls d'enfonsar-se, als boscos de cobrir-se de vegetació, a les muntanyes pedregoses d'elevant-se. I de la mateixa manera que la volta celeste es troba dividida en dues zones per la dreta, dues per l'esquerra, i una cinquena més ardent que les altres, la providència d'aquell déu va partir la massa que el cel envolta en un nombre igual de zones, i és aquest el nombre de regions que hi ha impreses damunt la terra³. D'aquestes regions, la central és inhabitable a causa de la calor; una espessa capa de neu en cobreix dues; les altres dues les va col·locar enmig d'unes i d'altres, i els va donar un clima temperat, tot barrejant la calor i el fred.

Al damunt de tot això es troba l'aire, que és més lleuger que la terra i que l'aigua, en la mateixa mesura que és més pesant que el foc. Allà va manar de fer estatge a les boires i als núvols, als trons, que haurien de commoure els esperits humans, i als vents, que produeixen els llampecs i els llamps. Fins i tot als vents no va permetre l'artífex del món de fer-se amos dels aires amb completa llibertat. Encara ara, tot i que cada un d'ells exerceix el poder de les seves bufades en una regió diferent, amb prou feines es pot evitar que destrossin el món; tan gran és la discòrdia entre els germans. L'Euros⁴ es va retirar en direcció a l'Aurora i als regnes nabateus⁵, a Pèrsia i als cims que banyen els raigs matinals. L'Occident i els litorals que tempera el sol ponent són veïns del Zèfir⁶. L'horrible Bòreas va envair l'Escítia⁷ i el Septentrió⁸. La part oposada de la terra s'humiteja amb els núvols permanents i la pluja de l'Austre⁹. Per damunt de tot això va col·locar el fluid èter, mancat de pes i que no té cap de les impureses terrestres. Poc després d'haver assignat a tots aquests elements una àrea amb fronteres precises, els estels, que durant molt de temps havien estat amagats, empresonats sota aquella massa primigènia, van començar a resplendir per tot el cel. I perquè no hi hagués cap regió mancada de les seves pròpies espècies d'éssers vivents, els astres i les diverses classes de déus van ocupar el sòl del cel; les aigües van ser l'estatge que va pertocar als peixos brillants; la terra va rebre les bèsties salvatges; l'aire bellugadís, els ocells.

Las quatre edats de la humanitat

³ Segons Ovidi el cel, que envolta la terra, situada al mig, va ser dividit en cinc zones: les dues polars, les dues temperades i la tòrrida al centre. La terra va ser dividida després en un nombre igual de zones, segons la part de la volta celeste amb què cada zona es trobava en contacte.

⁴ Euros: vent de llevant.

⁵ Regnes nabateus: pobles situats al nord d'Aràbia.

⁶ Zèfir: vent de ponent.

⁷ Bòreas és el nom grec del vent del nord. L'Escítia era una regió situada al sud de l'actual Rússia, per tant al nord des del punt de vista dels grecs.

⁸ Els Set Trions: set bous convertits en set estrelles. Les que formen la constel·lació de l'Óssa, situada al nord.

⁹ Austre: nom del vent del sud.

Mancava encara un ésser vivent més noble que aquests, més capacitat, d'una intel·ligència més elevada i que pogués dominar tots els altres. Va néixer, doncs, l'home; bé perquè va crear-lo de llavor divina l'artífex de l'univers, que projectava un món més perfecte; bé perquè la terra, separada feia poc de l'elevat èter, conservava encara llavors del cel, restes del seu antic parentiu; i seria aquesta terra la que el fill de Jàpet¹⁰ va modelar, barrejant-la amb aigua de pluja, fins a donar-li una figura com la dels déus que tot ho governen; i, mentre tots els altres animals, amb el cap cot, miren a terra, va donar als homes un rostre que mira amunt i els va permetre d'esguardar el cel i d'alçar la cara per contemplar els estels. D'aquesta manera, la terra, que havia estat poc abans quelcom tosc i sense forma, un cop transformada, va veure's coberta de figures humanes, fins llavors desconegudes.

La primera a ser engendrada fou la raça de l'edat d'or, que, sense cap responsable, espontàniament, sense lleis, practicava la lleialtat i la justícia. No es coneixien els càstigs ni les temences; no es penjaven taules de bronze¹¹ on poguessin llegir-se frases amenaçadores, ni la multitud suplicant s'estremia sota la mirada del jutge, perquè vivien segurs sense defensor. Mai encara cap pi, tallat de les seves muntanyes, no havia baixat a les aigües per tal de visitar un país estranger¹², ni els homes coneixien altres ribatges que els propis. Mai encara les ciutats no havien estat envoltades amb profunds fossats; no existien les trompetes rectes ni els corns corbats de bronze, ni cascos, ni espases; sense necessitat de cap exèrcit, els pobles, segurs, vivien en una dolça pau. Fins i tot la terra mateixa, lliure de tota exigència, sense ser tocada pel rascle, ni ferida per l'arada, ho donava tot espontàniament; i els homes, contents amb aquells aliments produïts sense que ningú no els exigís, collien cireres d'arboç i maduixes silvestres, cireres de sanguinyol, móres arraïmades en aspres esbarzers i glans que havien caigut de l'ample arbre de Júpiter¹³. La primavera era eterna i plàcids zèfirs acariciaven amb tèbies brises les flors, que naixien sense llavor. Però, a més a més, també la terra produïa els cereals sense haver estat llaurada i el camp, sense necessitat de guaret, es tornava daurat d'espigues carregades de gra. Corrien rius de llet i rius de nèctar i mels daurades destil·laven de l'alzina, sempre verda.

Després, quan Saturn havia estat enviat al Tàrtar¹⁴ tenebrós i el món era sota el comandament de Júpiter, va aparèixer la generació de plata, pitjor que la d'or, però més valuosa que la de bronze rogenic. Júpiter va escurçar la durada de l'antiga primavera i per mitjà d'hiverns, d'estius, de tardors variables i d'una breu primavera va dividir l'any en quatre estacions. Per primer cop, aleshores, l'aire es va tornar abusador, cremat per una ardor seca, i van penjar caramells de glaç, produïts pels vents. Per primer cop, llavors, van buscar els homes la protecció d'unes cases; les seves cases van ser les coves, els matolls espessos i branques entrelaçades amb escorça. Aleshores, per primer cop, les llavors de Ceres van ser plantades en llargs solcs i els vedells van gemegar sota el pes del jou.

Després d'aquesta hi va haver una tercera generació, la de bronze, més cruel de caràcter i més presta a enfrontar-se en violents combats, sense ésser, però, criminal. L'última a aparèixer va ser la raça de ferro, i, tot seguit, en aquesta raça de pitjor metall van fer irrupció crims de tota mena; van fugir la modèstia, la veritat i la lleialtat, i el seu lloc el van ocupar el frau, l'engany i els paranys, la traïció, la violència i un desig criminal de posseir. Els homes desplegaven veles als vents, tot i que els mariners amb prou feines els coneixien, i la fusta de les quilles, que durant molt de temps s'havia dreçat a les

¹⁰ Prometeu, déu fill del tità Jàpet. Els Titans i les Titànides eren cinc déus i sis deesses fills de la Terra, Gea, i del Cel, Úranos.

¹¹ Referència a les lleis, amb el càstig per als culpables, que eren penjades en públic, inscrites en taules de bronze.

¹² Els homes no havien après encara a navegar ni a fer vaixells de fusta.

¹³ L'alzina, arbre consagrat a Júpiter a l'antiguitat.

¹⁴ El Tàrtar era la part de l'infern destinada a les ànimes dels malvats. Allà va ser enviat Saturn després d'haver estat desposseït del govern de l'univers pel seu fill Júpiter. Saturn n'havia desposseït prèviament el seu pare Úranos, el Cel.

altes muntanyes, va llançar-se, insolent, a aigües desconegudes. La terra, que fins aleshores havia estat patrimoni de tots, com la llum del sol i l'aire, va ser dividida amb llargues partions per curosos agrimensors. I no només eren exigits a la terra fecunda els fruits i els aliments necessaris per a la subsistència, sinó que l'home va arribar a les entranyes de la terra i va treure a la llum les riqueses, estímulo del mal, que ella havia amagat a les ombres estígies¹⁵. Va fer la seva aparició el ferro pernicios, i l'or, més pernicios que el ferro; i va fer la seva aparició la guerra, que lluita amb un i altre bàndol i que branda en les seves mans sangonoses les armes ressonants. Es viu de la rapinya; un hoste no pot estar segur del seu amfitrió, ni un gendre del sogre; fins i tot és estrany l'afecte entre germans; el marit planeja la perdició de la muller, ella la de l'espòs; madrastres terribles preparen beuratges mortals, i el fill es demana abans de temps quants anys viurà el seu pare. La pietat jeu vençuda i la donzella Astrea¹⁶, última de les divinitats a fer-ho, va abandonar la terra, xopa de sang.

Deucalió i Pirra

La Fòcida separa els camps aonis dels eteus¹⁷; una terra fèrtil, mentre va ser terra; però en aquell moment era una part del mar, una vasta extensió d'aigües aparegudes de sobte. Allà hi ha una muntanya escarpada que dreça cap als estels els seus dos pics; és anomenada el Parnàs, i els seus cims s'aixequen per damunt dels núvols. Quan Deucalió, muntat en una petita barca, va arribar amb la seva esposa a aquest indret —tots els altres havien estat coberts per les aigües—, va adreçar les seves pregàries a les nimfes Corícides¹⁸, a les divinitats de la muntanya, i a la profètica Temis¹⁹, que aleshores transmetia els oracles.

No ha existit mai un home millor que aquell, ni més amant de la justícia, ni una dona més temerosa dels déus que ella. Quan Júpter veu que el món s'ha convertit en un estany, en una bassa immensa, i que de tants milers d'homes com hi havia només n'ha quedat un de sol, i una sola de tants milers de dones, tots dos innocents, tots dos respectuosos amb la divinitat, dispersa els núvols i, després de fer que l'Aquiló allunyi les pluges, mostra la terra al cel i el cel a la terra. Tampoc no queda res de la fúria del mar; el sobirà de l'oceà deixa el seu trident i calma les aigües; crida Tritó, d'aspecte blavós, que es dreça des de les profunditats marines amb les espatlles cobertes de conquilles de porpra²⁰, i li mana de bufar la seva petxina sonora i de fer retrocedir amb aquest senyal les aigües i els rius. Ell pren la seva trompa buida i en espiral, que va creixent en amplada des de l'anella inferior, la trompa que, quan s'emplena d'aire enmig del mar, omple amb el seu so els litorals que s'estenen a banda i banda de la ruta de Febos²¹. També aleshores, tan bon punt va tocar la boca del déu, xopa de l'aigua que regalimava la seva barba, i amb la seva bufada va emetre l'ordre de retirada, va ser sentida per totes les aigües de la terra i del mar, i les aigües, en sentir-la, van retirar-se. El mar torna a tenir litoral, els llits dels rius contenen tot el seu cabal, baixa el nivell de les aigües i es veuen sortir els pujols; apareix la terra, creixen les contrades a mesura que decreixen les aigües; després de tant de temps, els boscos mostren els extrems nus dels seus arbres i les seves fulles que conserven restes de

¹⁵ La llacuna Estígia és la llacuna de l'infern.

¹⁶ Divinitat de la justícia, filla de Zeus i de Temis. Després d'abandonar la terra va convertir-se en la constel·lació de Verge.

¹⁷ La Fòcida és una regió de la Grècia central que separa Beòcia de la zona del mont Eta. Els aonis eren els habitants d'una zona de Beòcia, i, de vegades, s'aplicava aquest nom a tots els habitants de Beòcia.

¹⁸ Aquestes nimfes eren anomenades així perquè vivien al mont Parnàs, a la cova Corícida, la qual pren el seu nom d'una nimfa estimada per Apol·lo.

¹⁹ És una de les Titànides, filla de Gea i d'Úranos.

²⁰ Tritó és un déu marí, fill de Neptú i d'Amfitrite. Damunt de les seves espatlles porta conquilles de múrex, d'on s'extreia la tintura de porpra.

²¹ El Sol. Febos és un dels noms del déu Apol·lo.

fang.

El món havia estat restaurat de nou. En veure'l buit i en veure les terres desolades i sumides en un profund silenci, Deucalió, amb llàgrimes als ulls, va parlar així a Pirra: «Oh germana²², oh esposa meva, oh única dona supervivent, a qui m'uneix un llinatge comú, el parentiu dels nostres pares, i després el matrimoni, ara també ens uneix el compartir els mateixos perills. De totes les terres que el sol contempla, des del llevant fins al ponent, nosaltres dos en som tota la població. Tota la resta és en poder del mar. Ni tan sols no podem estar prou segurs que la nostra vida estigui garantida. Encara ara els núvols ens fan estremir el cor. ¿Com et sentiries ara, infeliç, si el destí t'hagués deslliurat a tu de la mort i a mi no? ¿De quina manera podries tu sola suportar la por? ¿Qui donaria consol al teu dolor? Perquè jo, em pots ben creure, si la mar s'hagués quedat també amb tu, et seguiria, esposa meva, i la mar s'hauria de quedar també amb mi. Tant de bo pogués restablir els pobles amb l'art del meu pare²³ i infondre una ànima a la terra modelada! Però, ara per a ara, de nosaltres dos depèn tot el llinatge dels mortals; així ho han volgut els déus, som els únics exemplars que queden de la raça humana».

Així va parlar i tots dos ploraven. Van decidir implorar el poder diví i buscar el seu auxili per mitjà dels oracles sagrats. Sense dilació es dirigeixen tots dos a les aigües del Cefís²⁴, encara no transparents però que ja circulaven pel seu llit habitual. Després de prendre'n unes gotes amb què es van arruixar els vestits i els caps, dirigeixen els seus passos cap al santuari de la sacra deessa, els teulats del qual tenien un color esmoreït causat per la sòrdida molsa, i els seus altars es dreçaven mancats de foc. Quan van arribar a les grades del temple, tots dos van prosternar-se amb el front a terra i van besar, temorosos, la pedra freda; i van parlar d'aquesta manera: «*Si és que la divinitat es commou per les pregàries dels justos, si es pot mitigar la ira dels déus, digues, Temis²⁵, per quin mitjà es podria reparar la pèrdua del nostre llinatge, i concedeix el teu ajut, deessa plena de misericòrdia, al món submergit*». La deessa, commoguda, va donar aquesta resposta: «*Allunyeu-vos del temple, cobriu-vos el cap, deslligueu-vos els cenyidors dels vestits i llanceu darrere l'esquena els ossos de la vostra gran mare*».

Van romandre llarg temps astorats, i Pirra va ser la primera a trencar el silenci amb la seva veu i a negar-se a obeir els manaments de la deessa; amb veu tremolosa li prega que la perdoni i s'estremeix amb la idea de profanar l'esperit de la seva mare escampant els seus ossos. Mentrestant, van meditant els obscurs mots de l'oracle, plens de foscos enigmes, i hi van donant voltes. Finalment, el fill de Prometeu calma la filla d'Epimeteu amb paraules tranquil·litzadores, tot dient-li: «*O m'enganya la meva imaginació, o les paraules de l'oracle s'ajusten a la pietat filial i no ens manen cap cosa il·lícita. La nostra gran mare és la terra; crec que els ossos de què parla, en el cos de la terra, són les pedres; són aquestes que ens mana de llançar darrere l'esquena*». Encara que la descendent del Tità es va impressionar amb les paraules de l'espòs, no veu clar encara que hi hagi esperança; fins a tal punt desconfien de les instruccions divines; ¿però què es pot perdre provant? S'allunyen, es cobreixen el cap, descenyeixen les túniques i van llançant les pedres darrere els seus passos, com els ha estat ordenat. Els rocs (¿qui ho podria creure, si no ho testimoniés una tradició tan antiga?) van començar a perdre duresa i rigidesa, i a esdevenir tous a poc a poc, i, en fer-se tous, van començar a agafar forma. Aviat, quan van créixer i van adquirir una naturalesa més suau, sembla que és possible

²² Pirra era cosina germana del seu marit. Eren fills d'Epimeteu i de Prometeu, respectivament, els quals eren germans i fills del tità Jàpet.

²³ Prometeu havia creat la raça humana modelant la terra.

²⁴ Riu de la Grècia Central, al nord del Parnàs.

²⁵ Temis, deessa molt antiga; va inventar els oracles, els ritus i les lleis. Personificava la justícia.

d'entreveure una certa aparença humana, però no ben definida, com una obra començada en marbre, no prou perfilada encara i molt semblant a una estàtua a mig fer.

La part d'aquestes pedres que era formada de terra i humitejada amb alguna mena de líquid va esdevenir carn; el que era sòlid i no podia doblegar-se va transformar-se en ossos; el que era vena va romandre amb el mateix nom; i en un breu espai de temps, per voluntat dels déus, els rocs llançats per les mans de l'home van prendre aparença d'homes, i la dona va ser restituïda de les pedres llançades per la dona. Vet aquí per què som una raça dura i capaç de suportar les dificultats; nosaltres mateixos som prova evident de quin és el nostre origen.

Metamorfosi de Dafne

El primer amor de Febos²⁶ va ser Dafne, filla de Peneu²⁷; no va ser causat per un atzar cec, sinó per la ira cruel de Cupido²⁸. El Deli²⁹, tot just després d'haver vençut el serpent, l'havia vist mentre corbava, tot tensant la corda, els extrems del seu arc i li havia dit: «*¿Què fas tu, nen juganer, amb armes d'homes? Portar aquesta mena de càrrega a les espatlles m'escau a mi, que sóc capaç de donar cops infal·libles a una fera o a un enemic, i que fa poc he abatut amb fletxes innumbrables Pitó³⁰, que cobria una gran extensió de terreny amb el seu ventre carregat de verí. Tu acontenta't d'encendre amb la teva flama no sé quina mena d'amors, i no vulguis aspirar a una glòria que a mi em pertoca*». El fill de Venus li va respondre: «*El teu arc pot travessar tot el que vulgui, però el meu et travessarà a tu; en la mateixa mesura en què tots els animals són inferiors a un déu, la teva glòria és menor que la meua*». Això va dir i, trencant l'aire amb el moviment de les seves ales, va col·locar-se veloç en el cim ombrívol del Parnàs; del seu buirac carregat de sagetes va treure dues fletxes amb efectes ben diversos; l'una fa fugir l'amor, l'altra el produeix. La que el produeix és d'or i té una punta afilada i lluent; la que el fa fugir és roma i té plom sota la canya. Aquesta última va clavar-la el déu a la nimfa, filla de Peneu; amb l'altra va ferir Apol·lo, travessant els seus ossos fins al moll. Tot d'una ell queda enamorat; ella fuig, fins i tot, de la paraula «amant»; gaudeix només en els amagatalls dels boscos i amb les despulles de les feres que captura, imitant, així, la virginal Febe³¹. Una cinta lligava els seus cabells deixats anar en desordre. Molts van ser els seus pretendents; però ella, desdenyant-los tots, sense poder suportar la idea de prendre marit, recorre els paratges més amagats dels boscos, sense preocupar-se de saber què és l'himeneu³², ni què és l'amor, ni què el matrimoni. El pare li ha dit sovint: «*Has de donar-me un gendre, filla*». El pare li ha dit sovint: «*Filla meua, has de donar-me néts*». Ella, que odiava com un crim les torxes conjugals, s'avergonyia i mostrava el seu bell rostre envaït de rubor, i, envoltant el coll del seu pare amb els seus braços afalagadors, va dir-li: «*Atorga'm, pare estimadíssim, de poder gaudir d'una virginitat perpètua. El seu pare la va concedir abans a Diana*». Ell hi accedeix; però a tu, Dafne, la teva mateixa bellesa t'impedeix d'aconseguir el que desitges, i la teva aparença no s'adiu gens al teu vot. Febos l'estima; ha vist Dafne i desitja unir-se a ella. Espera aconseguir allò que desitja i els seus propis oracles l'enganyen³³. Com es cremen les palles lleugeres un cop llevades les espigues, com es cremen les

²⁶ Febos: Apol·lo.

²⁷ Riu principal de Tessàlia.

²⁸ Déu de l'amor, fill de Venus.

²⁹ Sobrenom d'Apol·ló, anomenat així perquè va néixer a l'illa de Delos.

³⁰ Quan Apol·lo va decidir fundar un santuari al peu del mont Parnàs, a prop de Delfos, va trobar, no lluny d'una font, un drac que destruïa persones i bèsties. Era Pitó, i Apol·lo el va matar amb les seves fletxes. Com a fill de Gea, Pitó emetia els oracles. Per això, Apol·lo, abans d'instaurar el seu oracle, l'havia de matar.

³¹ Febe: Diana, germana bessona de Febos Apol·lo i deessa dels boscos i de la cacera. Com ja hem vist, era identificada amb la lluna, igual que el seu germà era identificat amb el sol.

³² El casament. Himeneu era un déu fill d'Apol·lo i d'una nimfa, o de Venus i de Bacus segons una altra tradició, encarregat de presidir les cerimònies nupcials i d'encendre les torxes que eren portades a la processó nupcial.

³³ Apol·lo coneix el futur i el transmet als homes per mitjà d'oracles. Hauria de saber, doncs, quina és la sort que espera

tanques amb les torxes que un vianant sense adonar-se ha apropiat massa o ha deixat abandonades amb l'arribada del dia, així el déu es consumeix en flames, així es crema fins al fons del seu cor, i nodreix amb esperances un amor estèril. Mira els cabells d'ella que cauen en desordre pel seu coll i es demana: «¿Com serien si els pentinés?». Veu els seus ulls que brillen com estrelles, veu els seus llavis i no té prou d'haver-los vist; lloa els dits, les mans, els canells i els braços nus fins més amunt del colze. Les parts que no veu les imagina millors encara. Ella, però, fuig més veloç que la brisa lleugera i no es detura en sentir aquestes paraules que la criden:

«Nimfa, t'ho suplico, filla de Peneu, atura't; no et persegueixo amb males intencions; nimfa, atura't. Així fuig l'ovella del llop, la cérvola del lleó, així fugen amb ales tremoloses les colomes de l'àliga, cadascuna dels seus enemics; jo et segueixo perquè t'estimo. Pobre de mi! véu en compte de no caure de boca a terra. Que les teves cames, que no ho mereixen, no sentin les ferides dels esbarzers i que jo no et sigui una causa de dolor. Els terrenys per on t'apresses són abruptes; no corris tant, t'ho prego, i deixa de fugir; jo mateix et seguiré més a poc a poc. Sàpigues, tanmateix, qui has enamorat; jo no sóc pas un habitant de les muntanyes, no sóc un pastor, ni un d'aquells homes rudes que guarden per aquí bestiar i ramats. No saps, no saps, inconscient, de qui fuges i per això fuges. A mi m'obeeixen la terra de Delos, Claros i Tènedos, i la residència reial de Pàtara³⁴; Júpiter és el meu pare; per a mi es revela el que serà, el que ha estat i el que és; per a mi els cants s'acompanyen dels sons de les cordes; la meua fletxa és infal·lible, tot i que n'hi ha una més infal·lible que la meua, la que ha ferit el meu cor, abans lliure de cuites. La medicina ha estat una de les meves invencions, sóc anomenat auxiliador pertot arreu, i controlo el poder de les herbes. Ai de mi! El mal d'amor no pot ser guarit amb cap mena d'herbes i les arts que són útils a tothom de res no serveixen al seu senyor».

Tenia intencions de continuar parlant, però la filla de Peneu va fugir amb la seva cursa esporuguida i va deixar-lo a ell i al seu discurs inacabat. També aleshores li va semblar bella; els vents li descobrien les formes del cos, l'aire de cara li agitava els vestits mentre corria, i la brisa lleugera li tirava enrere els cabells; la fugida augmentava la seva bellesa. Però el jove déu no pot suportar més perdre el temps amb paraules afectuoses i, empès per l'amor, segueix les seves petjades amb passos ansiosos. Com quan un gos de les Gàl·lies ha vist una llebre en camp obert i, amb les seves potes, l'un cerca d'aconseguir la presa i l'altre la salvació; l'un sembla que l'agafa, espera d'engrapar-la d'un moment a l'altre i frega les petjades amb el musell estirat; l'altra té la incertesa de si serà atrapada, escapa per un pèl de les mossegades mateixes i esquiva la boca que ja la tocava; així corrien el déu i la donzella, ell mogut per l'esperança, ella per la por. El perseguidor, tanmateix, ajudat per les ales de l'amor, és més ràpid i no es permet un moment de repòs; encalça l'esquena de la fugitiva i llança el seu alè sobre els cabells escampats pel seu coll. Ella va empal·lidir esgotada i, vençuda per l'esforç de la vertiginosa fugida, va dir, tot contemplant les aigües del Peneu: «Ajuda'm, pare, si és veritat que els rius teniu poder diví; destrueix, transformant-la, aquesta figura meua que m'ha fet ser massa desitjada».

Tot just acabada la pregària, un pesat entorpiment li envaeix els membres, els seus pits delicats comencen a ser envoltats per una fina escorça, els seus cabells creixen transformant-se en fulles, els seus braços en branques; els peus, abans tan àgils, queden fixats a terra, convertits en arrels immòbils, el seu cap esdevé una copa d'arbre. Només queda d'ella la seva bellesa resplendent. Febos, tanmateix, continua estimant-la; posa la mà dreta en el tronc i sent com batega encara el seu cor sota la nova escorça; estreny amb els seus braços les branques com si fossin membres i omple la fusta de besos; la fusta, però, refusa els petons. El déu li digué: «Ja que no pots ésser la meua esposa, seràs, no ho dubtis, el meu arbre; ornaràs per sempre, llorer, els meus cabells, la meua lira,

al seu amor.

³⁴ Santuaris famosos d'Apo·lo.

el meu buirac; acompanyaràs els cabdills romans quan veus alegres cantin el seu triomf i el Capitoli sigui testimoni de les llargues desfílades. També tu et dreçaràs, com a guardiana fidelíssima davant les portes d'August i protegiràs la corona d'alzina situada enmig³⁵; igual que el meu cap es conserva sempre jove i els meus cabells no són mai tallats, rep també tu l'honor de tenir un fullatge perenne». Peà³⁶ havia acabat de parlar; el llorer va assentir amb les branques novelles i va semblar que havia agitat la copa com si fos un cap.

Tirèsias

Mentre tot això passava a la terra per les lleis del destí i el bressol de Bacus, el déu nascut dues vegades, era fora de perill, conten que Júpiter, alegre a causa del nèctar³⁷, va deixar de banda les seves grans responsabilitats per entretenir-se en passatemp banals amb Juno, que tampoc no tenia res a fer, i que li va dir: «*T'asseguro jo que el plaer que sentiu vosaltres és molt més intens que el dels homes*». Ella ho va negar. Van acordar de demanar l'opinió del savi Tirèsias que coneixia els plaers de Venus des de tots dos cantons, perquè un dia amb un cop del seu bastó havia maltractat els cossos de dues serps que copulaven enmig d'un bosc verd, i d'home que era s'havia transformat en dona —prodigi admirable!— i havia passat així set tardors; la novena les va tornar a veure una altra vegada i va dir: «*Si els cops que rebeu tenen tant de poder que són capaços de canviar el sexe de qui us els dona, ara us tornaré a estovar*». Després de colpejar els mateixos serpents, va recuperar l'aspecte anterior i la figura que tenia de naixença. Designat, doncs, com a àrbitre en aquella discussió poc seriosa, va donar la raó a Júpiter. Diuen que la filla de Saturn es va sentir dolguda més enllà del normal i de manera desproporcionada amb el motiu, i que va condemnar els ulls del seu jutge a una nit eterna. Però el pare omnipotent —perquè cap déu no pot anul·lar les accions d'un altre déu— en compensació per la llum que li havien pres, li va concedir la facultat de conèixer el futur i va alleugerir el càstig amb aquest honor.

Narcís

Tirèsias, la fama del qual era ben coneguda a les ciutats aònies³⁸, donava sempre respostes infal·libles a la gent que venia a consultar-lo. La primera a provar la veritat i l'eficàcia dels seus oracles va ser la blavosa Liríope³⁹, que el riu Cefís havia violat enllaçant-la en el seu corrent sinuós i empresonant-la en les seves aigües. La bellíssima nimfa va quedar embarassada i del seu ventre va venir al món un nen, que ja en aquell moment era capaç de despertar passions; li va posar el nom de Narcís. En ser-li consultat si el nen viuria molts anys fins a una vellesa avançada, l'endeví va vaticinar: «*Si no s'arriba a conèixer*». Durant molt de temps va semblar que les paraules del vident no tenien sentit, però va demostrar que eren encertades el desenllaç, els esdeveniments, la manera com va morir i la singularitat de la seva bogeria. Narcís, en efecte, havia afegit un any més als seus quinze i tant podia passar per un noi com per un home jove; molts joves i moltes noies el desitjaven, però —tanta arrogància hi havia en aquella bellesa tan delicada— cap jove ni cap noia no li havia tocat el cor.

Un dia, mentre empaitava cap a les xarxes cérvols espantats, el va veure la nimfa de veu sonora, qui no ha après a callar quan li parlen ni a parlar la primera, Eco, la del ressò. Eco aleshores encara tenia cos i no era només una veu; però, tanmateix, tot i que era molt xerraire, la boca només li servia, com

³⁵ Per un privilegi del senat, August gaudia de l'honor de tenir un llorer a cada costat de la porta del seu palau, i, damunt, de la porta, una corona d'alzina que li havia estat concedida per ser «el salvador dels ciutadans»

³⁶ Sobrenom d'Apol·lo.

³⁷ La beguda mítica dels déus.

³⁸ Ciutats de Beòcia, una regió de Grècia.

³⁹ Nimfa, el nom de la qual significa «lliri» en grec.

ara, per repetir de tot el que li deien les darreres paraules. Era així per voluntat de Juno, perquè, sempre que podia sorprendre les nimfes en braços del seu Júpiter a la muntanya, cosa que passava sovint, ella, amb astúcia, l'entretenia amb una conversa interminable i donava a les nimfes temps de fugir. Quan la filla de Saturn va adonar-se'n, li va dir: «*Perdràs el control d'aquesta llengua amb què m'has enganyat i faràs un ús molt limitat de la veu*». El que va passar va confirmar l'amenaça; Eco només repeteix les darreres paraules i reproduceix els mots que sent.

Així, doncs, quan va veure Narcís vagarejant pels camps solitaris i es va sentir encesa d'amor, va començar a seguir els seus passos d'amagat; com més el segueix, més propera sent la flama que l'abrusa; igual que quan s'inflama el sofre que recobreix els extrems de les torxes en ser-li apropiada una flama. Quantes vegades va voler abordar-lo amb paraules afectuoses i adreçar-li dolces súpliques! Però la seva natura li ho impedeix i no li permet prendre la iniciativa; tanmateix, està disposada a fer el que pot: esperar sons als quals pugui respondre amb les seves paraules.

El noi, que per atzar s'havia separat de la colla dels seus fidels companys, havia dit: «*¿Hi ha algú per aquí?*», i Eco li havia contestat: «*Per aquí*». Ell, sorprès, va mirar a totes bandes i va cridar amb veu enèrgica: «*Vine!*»; ella respongué cridant a qui la cridava. Ell va girar-se a mirar i en no veure ningú atansar-se va dir: «*¿Per què fuges de mi?*» i va rebre com a resposta les mateixes paraules que havia dit. El noi insisteix, enganyat per aquella veu que sembla contestar-li, i exclama: «*Aquí, reunim-nos!*», i Eco, que mai no respondria de més bon grat a cap altre so, va repetir: «*Reunim-nos!*» i, conseqüent amb les seves paraules, va sortir del bosc i va córrer a llançar els braços al voltant del seu coll, com tantes vegades havia desitjat. Ell fuig, i mentre fuig li diu: «*Treu aquests braços del meu coll; m'estimo més morir. Mai no m'uniria a tu*». Ella va repetir només: «*M'uniria a tu*». En veure's refusada, s'amaga en el bosc, oculta, avergonyida, el seu rostre entre les fulles i des d'aquell moment viu en coves solitàries. El seu amor, però, continua viu i creix amb el dolor de sentir-se desdenyada; el neguit no la deixa dormir i fa que es vagi aprimant el seu cos infeliç, la magresa li arruga la pell i fa que tota la substància del seu cos s'esvaneixi en l'aire. Només li resten la veu i els ossos; la veu roman; diuen que els ossos van acabar transformats en pedres. Des d'aleshores s'amaga dins els boscos i mai no se la veu a cap muntanya; només se la sent; la veu és l'única cosa d'ella que encara té vida.

Així és com Narcís havia jugat amb els sentiments d'aquesta, així ho havia fet també amb altres nimfes nascudes de les aigües o a les muntanyes, i així també, abans, amb una munió d'homes. Va ser aleshores que algú, desdenyat, va aixecar els braços al cel i va dir: «*Tant de bo ell també estimi així, i no pugui posseir mai l'objecte del seu amor*». La deessa de la venjança va accedir a aquesta pregària tan justa. Hi havia una font límpida, d'aigües resplendents com la plata, que ni els pastors, ni les cabres que pasturaven a la muntanya, ni cap altra mena de bestiar no havien tocat mai; mai cap ocell, cap animal salvatge ni cap branca caiguda d'un arbre no l'havien alterat. Era tota envoltada d'herba, nodrida per la proximitat de l'aigua, i d'un bosc que no permetia que el sol escalfés aquell indret. Aquí és on el noi va estirar-se un dia, fatigat per la cacera i per la calor de l'estiu i atret per la bellesa de l'indret i per la font. Quan va voler apaivagar la set, va sentir créixer dins seu una altra mena de set; mentre bevia va quedar corprès per la imatge que veia i va enamorar-se d'una il·lusió sense cos; creu que és un cos el que és només aigua. Queda esbalaït davant d'ell mateix, i resta immòbil, amb el rostre immutable, com una estàtua tallada en marbre de Paros. Ajagut a terra, contempla els seus ulls, com dos astres, els seus cabells, dignes de Bacus i dignes d'Apol·lo, les seves galtes sense pèl, el seu coll d'ivori, la gràcia de la boca i aquell rubor que es barreja amb aquella blancor de neu; queda admirat de tot allò que el fa admirable. Es desitja ell mateix sense saber-ho, li agrada i és ell qui agrada; quan vol tenir-lo, es vol tenir ell mateix; el foc que vol encendre és el mateix que el crema. Quantes vegades va fer petons, sense reeixir-ne, a la font enganyadora! Quantes vegades per agafar aquell coll que veia va ficar els braços en l'aigua i no va poder atènyer res! No sap què veu, però allò que veu el consumeix, i la mateixa il·lusió que enganya

els seus ulls és la que l'excita. Crèdul, ¿per què maldes en va per agafar una imatge fugaç? El que busques no és enlloc; el que estimes, només que et giris, ho perdràs. El que veus és l'ombra reflectida d'una imatge. No és material; ve amb tu i roman mentre tu hi ets; se n'aniria quan tu ho fessis, si poguessis anar-te'n.

No poden arrencar-lo d'allà ni la necessitat de Ceres⁴⁰ ni la necessitat de dormir; estès, en canvi, damunt l'herba, a l'ombra, contempla amb un esguard insaciable la imatge enganyadora i se sent morir per uns ulls que són els seus. Aixecant el cos una mica i estirant els braços en direcció als boscos que l'envoltaven, va dir: «¿Ha existit mai, boscos, ningú que hagi patit per amor més cruelment que jo? Ho sabeu perquè heu amagat convenientment molts amants. ¿Recordeu potser, vosaltres que heu viscut tants segles, algú que en tot aquest temps s'hagi consumit d'aquesta manera? M'agrada i puc veure'l, però no puc atènyer aquest noi que veig i que tant m'agrada; aquesta follia tan gran domina el meu amor. I el que fa encara més gran el meu patir és que no ens separa la immensitat del mar, ni un llarg camí, ni muntanyes, ni murs amb les portes tancades; només s'interposa entre nosaltres una mica d'aigua. També ell desitja que l'abraci, perquè cada cop que m'acosto a les aigües clares per fer-li un petó, ell malda també per apropar-me els llavis. Qualsevol creuria que puc tocar-lo; és tan poc el que s'interposa en el nostre amor. Siguis qui siguis, surt d'aquí; ¿per què jugues amb mi, noi incomparable? ¿On et fiques quan et busco? Estic segur que no és el meu aspecte ni la meva edat el que et fa fugir; fins i tot m'han estimat les nimfes. Amb l'expressió amical del teu rostre em dones no sé quines esperances i quan jo allargo els braços vers tu, tu també me'ls allargues; quan et somric, tu em somrius. He vist sovint les teves llàgrimes quan jo plorava; quan et faig senyals, tu també mous el cap, i, pel que puc deduir del moviment dels teus llavis meravellosos, em respons amb paraules que no arriben a les meves oïdes. Aquest noi sóc jo; me n'he adonat; ja no m'enganya la meva imatge. M'abruso d'amor per mi mateix i encenc el foc que em crema per dins. ¿Què puc fer? ¿suplicar-li o escoltar les súpliques? ¿I què hauria de suplicar? El que desitjo és en mi mateix, i la necessitat neix de la meva abundància.

Tant de bo pogués separar-me del meu cos! És aquest un desig ben estrany en un amant, voler separar-se de la persona amada. El patiment esgota les meves forces, no em queda ja molt temps de vida i em vaig extingint en plena joventut. No em sap greu de morir, perquè la mort m'alliberarà dels patiments; voldria que aquest que estimo pogués continuar vivint, però ara tots dos morirem units, compartint el nostre darrer sospir».

Això va dir i en la seva follia va tornar a mirar la seva imatge; les seves llàgrimes en caure van moure l'aigua i la figura reflectida va enterbolir-se en ser agitada la superfície de l'estany. En veure-la desaparèixer va exclamar: «¿On fuges? Queda't; no abandonis el teu amant, cruel. Que pugui veure, com a mínim, el que no m'és permès de tocar, i alimentar així la meva follia miserable». Enmig d'aquests planys va deixar caure el seu vestit de dalt a baix i amb les mans blanques com el marbre va colpejar-se el pit. El pit, en ser colpejat, va agafar un color rosat, semblant als fruits que són blancs per un costat i vermells per l'altre o als grans de raïm quan canvien de color i, encara no madurs del tot, es tenyeixen de porpra. Quan va veure tot això en l'aigua, tornada altre cop cristal·lina, no va poder suportar-ho més, i, com sol fondre's la cera groguenca amb una flama suau o el gebre del matí amb la calor del sol, ell es desfà, consumit per l'amor, i el seu foc interior el devora a poc a poc. Ja no té aquell color, barreja de vermellor i de blanc, ni vigoria, ni forces, ni tot allò que tant li agradava de veure, ni el seu cos és el mateix que un dia tant havia estimat Eco. Ella, però, quan el va veure en aquell estat, malgrat la còlera i el ressentiment que experimentava, es va entristir, i cada vegada que el pobre noi deixava escapar un «ai!», ella repetia «ai!» amb la seva veu ressonadora, i quan ell es colpejava els membres amb les mans, ella li tornava també el so dels cops. Les seves darreres paraules en dirigir una de les seves contínues mirades a les aigües van ser aquestes: «Ai, noi, tant t'he estimat per a res!» i l'indret li va repetir els mots un per un; va dir

⁴⁰ La necessitat de menjar. Cal recordar que Ceres és la deessa de l'agricultura.

«adéu!» i Eco li va respondre amb un «adéu!». Va deixar caure el cap esgotat damunt l'herba verda i la mort va tancar aquells ulls que tant s'havien meravellat de la bellesa del seu amo. Fins i tot aleshores, quan ja havia estat acollit als estatges infernals, continuava emmirallant-se a les aigües de l'Estix. Les nàiades, les seves germanes⁴¹, el van plorar i van tallar-se els cabells com a ofrena de dolor en honor del seu germà; també el van plorar les dríades⁴²; Eco va repetir els seus plors. Ja preparaven la pira, les torxes que es branden als funerals i el fèretre, però el cos no apareixia en cap banda; en lloc del cos trobaren una flor groga al mig, envoltada de pètals blancs⁴³.

Píram i Tisbe

«Píram i Tisbe —ell el més bell de tots els joves, ella la més destacada de les noies d'Orient— vivien en dues cases contigües a la ciutat que es diu que Semiramis va envoltar d'una alta muralla de maons⁴⁴. El veïnatge va fer que es coneguessin i que donessin els primers passos del seu amor; aquest va anar creixent amb el temps, i s'haurien unit també en matrimoni, però els seus pares els ho van impedir; el que no van poder impedir es que una ardent passió s'ensenyorís dels cors de tots dos igual. No tenen cap mitjancer; es comuniquen per gestos i per senyes, i com més amaguen el seu foc interior, més intens esdevé aquest. La paret comuna a les dues cases estava esberlada amb una esquerda que s'havia produït molt de temps abans, en el moment de la construcció. Aquest defecte, del qual ningú no s'havia adonat al llarg dels segles (¿què no adverteix l'amor?) vosaltres, amants, vàreu ser els primers a descobrir-lo, i en vàreu fer un camí per a la vostra veu; per ell solien passar sense perill, en tènues xiuxiueigs, les vostres paraules d'amor. Sovint, quan a una banda s'havia situat Tisbe i a l'altra Píram, i s'havien adonat mútuament de l'hàlit de les seves boques, deien: *“Paret envejosa, ¿per què t'interposes entre els amants? ¿Què et costaria deixar que s'unissin els nostres cossos, o, si això és demanar massa, que t'obriessis una mica perquè poguéssim besar-nos? Tanmateix, no som desagrats; hem de confessar que et devem que hagis donat a les nostres paraules un camí de pas fins a les orelles estimades”*.

Després d'haver pronunciat aquests mots inútils, cadascú des de la seva banda, van dir-se adéu en arribar la nit i van fer al seu costat de paret petons que no havien d'arribar a l'altre. L'aurora de l'endemà havia fet desaparèixer els estels nocturns i el sol amb els seus raigs havia eixugat el gebre de l'herba; van reunir-se en el lloc acostumat. Aleshores, després de molts planys murmurats en veu baixa, decideixen que en el silenci de la nit provaran d'enganyar els seus guardians i de sortir per la porta, i que, un cop fora de casa, deixaran també la ciutat; per no perdre's caminant pel camp obert, es trobaran al sepulcre de Ninus⁴⁵ i s'amagaran sota l'arbre que li dona ombra. L'arbre que hi havia allà, al costat d'una font d'aigua molt freda, era una alta morera, carregada de fruits blancs com la neu. Estan d'acord en el pla; i ja la llum del dia, que els ha semblat que passava molt lentament, se submergeix a les aigües, i de les mateixes aigües, en surt la nit.

Hàbilment, enmig de la foscor, Tisbe fa girar els golfos de la porta i surt, burla la vigilància dels seus i amb el rostre cobert per un vel es dirigeix a la tomba i seu sota l'arbre que havien convingut; l'amor la feia ser valenta. Però vet aquí que una lleona amb la boca escumejant, tacada de la sang d'uns bous que havia matat poc abans, s'atansa per apaivagar la seva set a les aigües de la font propera. La babilònia Tisbe la va veure des de lluny a la claror de la lluna i va fugir amb passos temorencs fins a una cova obscura; en la seva fugida va deixar el vel, que li va lliscar de les espatlles. Quan la ferotge lleona va haver apaivagat la set amb aigua abundant, i es dirigia de retorn als boscos,

⁴¹ Cal recordar que les nàiades eren nimfes dels rius i que Narcís era fill del riu Cefís.

⁴² Nimfes dels boscos.

⁴³ El narcís.

⁴⁴ Babilònia.

⁴⁵ Rei mític d'Assíria, fundador de Nínive.

va trobar per atzar el mantell lleuger que la noia havia deixat i va esquinçar-lo amb la seva boca sangonosa. Píram va sortir més tard i va veure en l'espessa pols petjades indubtables d'un animal salvatge; el seu rostre va empal·lidir del tot; però, en trobar també la tela tacada de sang, va dir: *“Una única nit portarà la ruïna a dos amants; dels dos ella era la més digna d'una llarga vida; la culpa és meva, jo t'he causat la perdició, t'he fet venir de nit a llocs plens de perills i no hi he arribat primer. Destrosseu el meu cos i devoreu amb ferotges mossegades les meves entranyes culpables, oh tots els lleons que habiteu en aquesta roca! És propi d'un covard, però, limitar-se a desitjar la mort”*. Pren el vel de Tisbe i se l'emporta sota l'arbre acordat; i, mentre amarava amb les seves llàgrimes i omplia de petons aquella peça de roba tan coneguda, va afegir: *“Recull ara també el doll de la meva sang”*, i es va enfonsar en el ventre l'espasa que portava a la cintura. Tot seguit, ja a les portes de la mort, se la va treure de la ferida bullent i va quedar estès a terra de cara amunt; la sang li brollava fins a una gran alçada, igual que quan s'obre una esquerda en una canonada de plom malmesa i un llarg raig d'aigua surt xiulant pel petit forat i trenca l'aire amb la seva escomesa. Els fruits de l'arbre, ruixats de sang, es tornen foscos, i l'arrel, amarada, tenyeix de porpra les móres que pengen de l'arbre.

Vet aquí que ella, encara atemorida, però no volent faltar a la cita amb l'amant, torna i cerca el jove amb els ulls i amb el cor, desitjant ardentment d'explicar-li els perills tan grans de què ha escapat; tot i que reconeix l'indret i la forma de l'arbre quan el veu, el color dels fruits la fa dubtar; es demana si és el mateix. Mentre vacil·la, veu que uns membres tremolosos palpiten damunt el sòl ensangonat; va fer un pas enrere i, amb el rostre més pàl·lid que el boix, va sentir un estremiment semblant al del mar quan s'agita perquè una brisa lleugera passa fregant la seva superfície. Però, quan, un instant després, va reconèixer el seu amor, va començar a castigar-se els braços innocents amb cops sorollosos, i, arrencant-se els cabells i envoltant amb els braços el cos de l'amat, va omplir de llàgrimes la ferida i va mesclar el seu plor amb la sang; i, omplint de besos el rostre glaçat, va exclamar: *“Píram, ¿quina adversitat t'ha arrabassat de mi? Píram, respon; és la teva estimadíssima Tisbe qui et crida; escolta'm i aixeca el teu cap abatut”*. En sentir el nom de Tisbe, Píram va aixecar els ulls, afeixugats ja per la mort, i després de mirar-la, els tornà a tancar. Aleshores, quan va reconèixer la seva roba i va veure la beina d'ivori sense l'espasa, va exclamar: *“La teva pròpia mà i el teu amor t'han perdut, infortunat! La meva mà té també prou força per fer això, i també tinc amor; ell em donarà forces per ferir-me. Et seguiré en la mort, i hom dirà que jo he estat la causa i la companya de la teva perdició; la mort, ai las!, era l'única cosa que podia arrencar-te de mi, i ni la mort no podrà arrencar-te'n. Això, tanmateix, us supliquem tots dos, oh pobres pares meus i seus: que a aquells que ha unit un amor fidel i la seva hora darrera, no els impediu de reposar a la mateixa tomba. I tu, arbre, que amb les teves branques cobreixes ara un cos desventurat i aviat en cobriràs dos, conserva les marques de la sang i dóna per sempre més fruits negres, vestits de dol, en record de la sang que tots dos hem vessat”*. Així va parlar i, col·locant la punta de l'espasa sota el seu pit, va deixar-se caure damunt del ferro, encara calent de la sang de Píram. Les seves súpliques, però, van commoure els déus i van commoure els pares; perquè el color del fruit és negre, quan madura, i les restes de les seves pires fúnebres descansen a la mateixa tomba.

Hermafrodit

Això havia explicat i la meravellosa història havia captivat les oïdes de totes; unes diuen que això no ha pogut passar, les altres els fan recordar que els déus veritables tenen poder per fer-ho tot, si bé Bacus no es troba entre ells. Es demana ara que parli Alcítoe, un cop les germanes han callat. Ella, mentre feia passar la llançadora entre els fils de la roba del seu teler, va dir: «No parlaré pas dels amors tan coneguts de Dafnis, pastor de l'Ida, que una nimfa, irada contra una rival va transformar en pedra, tan gran és el sofriment que consumeix els qui estimen; ni explicaré que, en altre temps, per

un canvi en les lleis de la naturalesa, Sitó era un ésser de sexe canviant, de vegades home i de vegades dona. També et deixo de banda a tu, Celmis, ara d'acer i tan fidel a Júpiter quan era infant, i els curetes⁴⁶, nascuts d'una pluja abundosa, i Crocos i Esmílax, convertits en petites flors⁴⁷; vull seduir els vostres esperits amb l'encant de les coses noves.

»D'on li ve a la font de Sàlmacis⁴⁸ la seva mala reputació, per què treu les forces amb les seves aigües que afebleixen els membres amb el seu contacte, és el que aneu a escoltar; la causa roman en secret; els poders de la font són, però, ben coneguts. Un nen que la deessa de Citera havia tingut de Mercuri va ser nodrit per les nàiades a les coves de l'Ida; a la seva cara es podien reconèixer fàcilment la seva mare i el seu pare; tenia també un nom que recordava tots dos⁴⁹. Tan aviat com va fer els quinze anys, va abandonar els camps de la seva pàtria, va deixar l'Ida, on havia estat nodrit, i li va plaure de viatjar per noves contrades i de visitar rius desconeguts; el seu afany per conèixer feia més lleugeres les fatigues. Visita, fins i tot, les ciutats de Lícia i els caris, veïns de Lícia; allà veu un estany d'aigües cristal·lines, que deixaven distingir el fons mateix; no hi ha en ell cap canya de pantà, ni algues estèrils, ni joncs de puntes afilades; l'aigua és increïblement transparent; els marges de l'estany, però, són envoltats de gespa fresca i d'herbes sempre verdes. Una nimfa hi viu, que, tanmateix, no és feta per a la cacera, ni és habituada a tensar l'arc ni a competir en curses; ella és l'única de les nàiades desconeguda per l'àgil Diana.

Hom explica que les seves germanes li deien sovint: “*Sàlmacis, pren una javelina, o un buirac acolorit, i alterna el teu descans amb el dur exercici de la caça*”. Ella ni pren cap javelina, ni cap buirac acolorit, ni alterna el seu descans amb el dur exercici de la caça, i es limita, en canvi, a banyar els seus bells membres a la seva font, o a allisar, sovint, els seus cabells amb una pinta del Citor⁵⁰ i a consultar les aigües, emmirallant-se en elles, sobre allò que li queda més bé. De vegades, amb el cos embolcallat en un vel transparent, s'ajeu damunt de fulles toves o d'herbes toves; sovint cull flors. Precisament n'estava collint quan va veure el noi, i, en veure'l, va desitjar posseir-lo. Tanmateix, abans d'atansar-se a ell, tot i que frisava per atansar-s'hi, va posar-se bé, va donar un cop d'ull a l'estat del seu vel, va cercar una expressió adequada i va fer tot el possible per semblar bella.

Aleshores va atrevir-se a parlar d'aquesta manera: “*Noi, digne més aviat d'ésser pres per un déu; si tu ets un déu, podries ser perfectament Cupido; si ets un mortal, afortunats aquells que t'han engendrat, feliç el teu germà, i sortosa, fins i tot, la teva germana, si en tens cap, i la dida que et va donar el pit. De tots, però, la més afortunada i la més feliç serà la teva promesa, si en tens, aquella que hakis considerat digna de les torxes nupcials. Si en tens cap així, concedeix-me de gaudir d'un plaer secret, i si no en tens cap, anem plegats a compartir el mateix tàlem*”. La nàiade no digué res més; el rubor va cobrir el rostre del noi —perquè no coneixia encara l'amor—; el rubor, però, l'afavoria. Aquell color era com el dels fruits que pengen d'un arbre ben assolellat, o com l'ivori pintat, o com la lluna quan envermelleix sota la seva superfície blanca, mentre el soroll del bronze intenta en va d'ajudar-la⁵¹. La nimfa demana sense parar que li faci petons, almenys d'aquells que hom fa a una germana, i envolta amb els seus braços aquell coll d'ivori. Ell li diu: “*¿Pararàs, o me'n vaig corrent d'aquest lloc i et deixo?*”. Sàlmacis va tenir por; “*per mi pots quedar-te aquí tot sol,*

⁴⁶ Tant Celmis com els curetes van tenir cura de Júpiter quan era petit. El primer era una mena de gnom dedicat a la mineria o al treball del ferro, la qual cosa explica, potser, la transformació en acer. Els curetes feien soroll amb les seves armes i impedien que el plany de Júpiter quan era petit arribés a oïdes del seu pare Saturn, que volia devorar-lo.

⁴⁷ Crocos i la seva estimada Esmílax van transformar-se en safrà i en campaneta, respectivament, que és el que els seus noms signifiquen en grec.

⁴⁸ Font propera a Halicarnàs, a la costa d'Àsia Menor. Es deia que les seves aigües tenien la propietat de convertir els homes en dones.

⁴⁹ Hermafrodit, fill d'Hermes i d'Afrodita, noms grecs de Mercuri i de Venus.

⁵⁰ Mont de Paflagònia, regió del nord d'Àsia Menor, tocant la mar Negra. Amb el boix d'aquesta regió es fabricaven famoses pintes.

⁵¹ D'ajudar la lluna durant un eclipse. Segons una tradició, els eclipses de lluna eren provocats per un malefici que podia contrarestar-se fent soroll colpejant objectes de metall.

estranger” li diu i fa veure que torna sobre els seus passos i que s’allunya; sense deixar de girar-se per mirar-lo, va amagar-se en una zona oculta del bosc, plena de malesa, i va acotar-se, doblegant els genolls. Ell, pel seu cantó, creient-se ja, evidentment, lliure de mirades enmig d’aquell prat solitari, va d’aquí cap allà i es mulla en les aigües juganeres les plantes dels peus des dels dits fins al taló; i, tot seguit, seduït per l’agradable temperatura d’aquelles aigües acaroadores, deixa caure del seu tendre cos les fines robes que l’envolten. Aleshores sí que va agradar-li! Sàlmacis es va encendre de desig en veure nu el cos del jove; els ulls de la nimfa brillen com en un dia serè ho fa el disc resplendent de Febos quan els seus raigs es reflecteixen en un mirall posat al davant; gairebé no pot ja suportar l’espera, gairebé no pot ajornar més l’instant del seu gaudi, desitja tenir-lo ja abraçat, ja no pot refrenar la seva passió forassenyada.

Ell es colpeja el cos amb les palmes còncaves de les mans i, àgilment, es tira d’un salt dins l’estany, i, mentre neda movent alternativament els braços, el seu cos resplendeix a través de les límpides aigües, com una estàtua d’ivori o com un lliri blanc que algú ha cobert amb un vidre transparent. “*He vençut, ja és meu*”, exclama la nàiade, i, llançant lluny tots els seus vestits, es capbussa dins les aigües; el noi es resisteix, però ella aconsegueix retenir-lo, li roba besos contra la seva voluntat; li passa les mans per sota, toca el pit del jove, i l’abraça, adés per un costat, adés per l’altre. Finalment, veient que ell continua oposant resistència i continua volent escapar, l’estreny amb força, com l’ocell del rei dels déus⁵² quan agafa una serp i se l’emporta pels aires; aquesta, suspesa en el buit, aferra fortament el seu cap a les garres, i amb la cua s’emboïca a les ales desplegadas; o com l’heura sol revestir els alts troncs dels arbres; o com un pop reté a l’aigua un enemic que ha capturat, tirant-li al damunt, per totes bandes, els seus tentacles. El descendent d’Atlas⁵³ persisteix i es nega a donar a la nimfa el plaer que espera; ella l’estreny, i, enllaçada a ell com estava, unida en tota l’extensió del seu cos, li digué: “*Pots resistir-te, si vols, bergant, però no per això escaparàs de mi. Feu que això sigui així, déus, i que no arribi mai el dia en què jo em separi d’ell, o ell de mi!*”. La seva pregària va ser escoltada pels déus, perquè els dos cossos, així units, es fusionen i prenen l’aspecte d’un de sol, com quan hom ajunta dues branques sota una mateixa escorça i, en créixer, se les veu soldar-se i fer-se grans plegades; i així, després que una sòlida abraçada va unir els seus membres, deixaren de ser dos per esdevenir un sol cos de doble aspecte, no es podia dir que fos ni una dona ni un noi; no semblen cap de les dues coses i totes dues alhora. Així, doncs, en veure que aquelles aigües límpides en què havia entrat home, l’havien convertit en androgin, i que els seus membres s’havien afeblit, aixecant els braços, va dir Hermafrodit, però ja no amb veu viril: “*Atorgueu una gràcia al vostre fill, pare i mare meus, a mi que porto el nom de tots dos; que tot home que vingui a banyar-se a aquesta font, en surti mig-home i que perdi la fortalesa en el moment mateix de tenir contacte amb aquestes aigües*”. Tots dos progenitors van acollir la pregària del seu fill de doble forma i li van donar compliment, i van impregnar la font d’aquest poder contranatural».

Perseu i Andròmeda

El fill d’Hípotes⁵⁴ havia tancat els vents en la seva presó perpètua i Lucífer, que crida els homes al treball, havia sortit i brillava dalt del cel; Perseu torna a agafar les ales, se les lliga als peus per una i altra banda, se cenneix la seva arma corbada⁵⁵ i es llança a través de l’aire clar, agitant les seves sandàlies alades. Havia deixat enrere i a un i altre costat pobles innombrables quan va divisar la nació etiop i els camps de Cefeu. Allà Ammó⁵⁶ havia ordenat injustament que la innocent

⁵² L’àliga, au consagrada a Júpiter.

⁵³ Mercuri, pare d’Hermafrodit, era fill de Maia, filla d’Atlas.

⁵⁴ Èol, senyor dels vents.

⁵⁵ L’harpe, una mena de simitarra que Mercuri li havia donat.

⁵⁶ Déu egipci.

Andròmeda fos castigada per la llengua insolent de la seva mare⁵⁷.

Així que el descendent d'Abant⁵⁸ la va veure amb els braços encadenats a les dures roques —si no hagués estat perquè una brisa suau li movia els cabells i perquè els seus ulls vessaven càlides llàgrimes, hauria cregut que era una estàtua de marbre— s'admirà i va quedar pres, sense adonar-se'n, del foc de l'amor; seduït per una imatge de tal bellesa, gairebé va oblidar de batre les ales en l'aire. Quan va posar els peus a terra, li va dir: «*Oh noia que no mereixes pas aquestes cadenes, sinó aquelles altres que uneixen els amants apassionats, digues-me, perquè voldria saber-ho, el nom d'aquesta terra, el teu, i el motiu d'estar aquí lligada*». Ella, de primer, calla; és donzella i no s'atreveix a adreçar la paraula a un home; si no hagués estat encadenada, hauria amagat, discretament, la cara entre les mans; els seus ulls s'ompliren d'un doll de llàgrimes; era l'única cosa que podia fer. Ell continuava insistint, i ella, per no semblar que es negava a confessar un delictes que havia comès, li fa saber el nom d'aquella terra, el seu, i fins a quin punt la seva mare s'havia vantat de la seva bellesa. Encara no havia acabat d'explicar-li tot, quan van retronir les aigües i damunt la mar immensa va dreçar-se un monstre que s'acostava i que abraçava sota el pit una gran extensió d'aigua.

La donzella crida; és allà el seu afligit pare i la seva mare amb ell, tots dos malaurats; ella, però, justament. No li poden oferir cap mena d'ajut, només els gemecs i els plors propis de la situació, i estrenyen el seu cos encadenat. Aleshores els diu l'estranger: «*Ja tindreu temps de sobra per plorar; disposem només d'un breu instant per actuar. Si us la demanés en matrimoni jo, Perseu, fill de Júpiter i d'aquella que dins la seva presó va ser fecundada per l'or de Júpiter, jo, Perseu, vencedor de la Gòrgona de cabellera de serps, que he gosat travessar els aires del cel agitant les meves ales, em preferiríeu a qualsevol altre gendre; a tots aquests mèrits vull afegir, amb l'ajuda dels déus, un servei. Que sigui meva si jo la salvo pel meu valor, aquesta és la meva proposta*». Els pares accepten el pacte —¿qui hauria dubtat?—, li pregunten d'apressar-se i li prometen, a més a més, com a dot, un regne. I vet aquí que, igual que una ràpida nau amb l'esperó fixat a la proa solca les aigües, menada pels braços suaus dels joves, la fera s'obria pas entre les onades amb l'embat del seu pit i només la separava de les roques una distància igual a la que pot recórrer enmig de l'aire una bala de plom, llançada en paràbola per una fona de les Balears. Aleshores el jove, de cop, prenent impuls a terra amb els peus, salta amunt vers els núvols. Quan la fera va veure la silueta de l'home en la superfície del mar, va llançar-se enfurida contra la silueta que veia; i, com l'au de Júpiter, en veure enmig del camp una serp que ofereix a Febos el seu dors lívid, l'atrapa per darrere i perquè no pugui girar contra ella la seva boca ferotge, clava en el seu coll cobert d'escates les urpes àvides, així es precipità pels aires en una ràpida volada el descendent d'Inac⁵⁹ i s'abalanchà damunt el dors de la fera, i, enmig del seus udols li endinsà en el muscle dret el ferro fins al corbat ganxo. Greument ferida, tan aviat s'aixeca ben dreta en l'aire, com se submergeix en les aigües o gira sobre ella mateixa com un senglar ferotge, terroritzat per una gossada que borda al seu voltant. Perseu, amb les seves ales, escapa veloçment a les àvides mossegades; quan troba una oportunitat, fereix amb la seva corba espasa ara el dors cobert de còncaves closques, ara les costelles dels flancs, ara el lloc on la cua es fa més estreta i acaba com la d'un peix. El monstre treu per la boca aigua barrejada amb sang color de porpra; quedaren esquitxades les ales de Perseu i esdevingueren pesants; l'heroi, que no s'atrevia ja a refiar-se de les seves sandàlies xopes, va veure un escull, la part superior del qual sobresortia de les aigües quan estaven en calma, però era coberta per la mar quan aquesta s'agitava. Col·locant-se al damunt i agafant-se amb la mà esquerra a l'extrem de la roca, va travessar amb l'espasa una i altra vegada, sense treva, les entranyes del monstre.

⁵⁷ Cassiopea, mare d'Andròmeda, s'havia vantat de ser més bella que les Nereides (o que Juno, segons altres versions) i l'oracle d'Ammó havia ordenat que, com a càstig, la filla havia de ser encadenada a una roca per tal de ser devorada per un monstre marí.

⁵⁸ Perseu. Abant era el pare d'Acrici, avi de Perseu.

⁵⁹ Perseu.

El litoral s'omplí d'ovacions i d'aplaudiments que arribaren fins a les elevades mansions dels déus; Cassiopea i Cefeu, el pare, plens de joia, el saluden com a gendre, proclamant-lo auxiliador i salvador de la seva casa; lliure de cadenes, avança vers ell la donzella, recompensa i causa de la seva proesa. L'heroi agafa aigua i es renta les mans victorioses; perquè la duresa de la sorra no danyi el cap ple de serpents, estén per terra un jaç tou de fulles i de tiges de plantes submarines i hi posa al damunt la testa de Medusa, filla de Forcis. Les tiges, acabades de tallar i encara amb vida, van absorbir en la seva medul·la porosa la força del monstre, van endurir-se en contacte amb ell i les seves branques i fulles van imbuir-se d'una rigidesa desconeguda. Les nimfes del mar tracten de reproduir el fet prodigiós en noves branques, comproven, satisfetes, com es repeteix, i van llançant per les aigües les llavors que en treuen. Encara ara el corall ha conservat la mateixa propietat, es torna dur en entrar en contacte amb l'aire, i el que era flexible dins l'aigua, esdevé pedra en sortir de l'aigua.

Perseu aixeca per a tres déus igual nombre d'altars de gespa, l'esquerre per a Mercuri, el dret per a tu, donzella de la guerra⁶⁰; l'ara central per a Júpiter; sacrifica una vaca a Minerva, un vedell al déu de les sandàlies alades, i un toro a tu, sobirà dels déus. A continuació, pren Andròmeda, recompensa de la seva gran proesa, sense, però, acceptar el dot; Himeneu i l'Amor agiten les torxes nupcials; damunt el foc s'aboquen perfums en abundància, pengen garlandes dels sostres i pertot arreu se sent música de lira i de flauta i cants, mostra feliç de l'alegria que inunda els cors. Les portes obertes deixen veure tot sencer l'atri d'or i les taules magníficament parades on els cefens⁶¹ més il·lustres participen del festí ofert pel rei.

Filèmon i Baucis

Dit això, el riu va callar. Un fet tan sorprenent havia meravellat tot l'auditori; el fill d'Ixíon va riure de la seva credulitat; menyspreava, en efecte, els déus i era de caràcter orgullós: «*Això que ens expliques, Aquelou, només són faules;*» va dir, «*atorgues massa poder als déus, si creus que poden donar i treure l'aspecte de les coses*». Tots van quedar glaçats i van desaprovar aquestes paraules, sobretot Lèlex, home madur per tarannà i per edat, que va dir: «El poder del cel és immens i no té límits. Si els déus volen una cosa, ja és feta. Perquè no te'n quedi cap dubte, sàpigues que als turons de Frígia hi ha una alzina propera a un til·ler i envoltada d'un petit mur; jo mateix vaig veure el lloc, quan Piteu⁶² em va enviar a les terres de Pèlops⁶³, on havia regnat abans el seu pare. No lluny d'allà hi ha un estany que havia estat en altre temps terra habitable, però on ara hi ha només aigua poblada per cabussos i fotges de pantà. Allà hi va anar Júpiter, sota l'aparença d'un mortal, i, acompanyant el seu pare, el nét d'Atlas, el portador del caduceu⁶⁴, que s'havia tret les ales. Van trucar a un miler de cases, demanant un lloc per descansar i al miler de cases els van tancar la porta amb els forrellats. Una de sola els va donar acollida, molt petita, amb el sostre fet de palla i de canyes del pantà. La vella i piadosa Baucis, i Filèmon, amb els mateixos anys que ella, s'havien unit en aquella cabana quan eren joves, i allà havien envellit, fent més lleugera la seva pobresa, acceptant-la i suportant-la amb serenitat. No tenia cap sentit buscar allà dins amos o servidors; només eren ells dos a casa i els que manaven i obeïen eren els mateixos.

»Així, doncs, quan els habitants del cel van arribar en aquella casa tan petita i hi van entrar acotant el cap per la porta humil, l'ancià els va convidar a descansar i els va oferir un seient. Baucis, diligent, hi va estendre al damunt un cobertor tosc, va treure de la llar la cendra encara calenta i en va avivar el foc del dia abans; el va alimentar amb fulles i amb escorça seca i en va fer néixer les flames amb el

⁶⁰ Minerva.

⁶¹ Súbdits de Cefeu.

⁶² Fill de Pèlops.

⁶³ Frígia o Lídia, regió veïna.

⁶⁴ Mercuri.

seu buf d'anciana; va portar del sostre teies tallades i branques seques, les va esmicolar i hi va posar al damunt una olla petita de bronze. A més, neteja de fulles uns llegums que el seu marit havia collit de l'hort ben irrigat; amb una forca de dues punxes agafa un llom de porc fumat que penjava d'una biga ennegrida i d'aquest tros d'esquena, conservat des de feia molt de temps, en talla una porció petita i, un cop tallada, la posa a coure en l'aigua bullent. Mentrestant, entretenen amb la seva conversa el temps d'espera [i no deixen que s'adonin del seu pas. Hi havia allà una gaveta de fusta de faig, penjada d'un clau amb una nansa corba; és omplerta d'aigua tèbia perquè hi puguin alleujar el cansament dels peus. Enmig de l'estança hi havia un matalàs ple de herbes toves, col·locat damunt d'un llit amb l'espona i els peus de fusta de salze.] Sacsegen per estovar-lo el matalàs ple d'herba tova de riu, col·locat damunt del llit amb l'espona i els peus de fusta de salze; el cobreixen amb una roba que només solien estendre-hi els dies de festa; però, tot i així, aquesta roba era pobra i vella, ben apropiada per a un llit de fusta de salze. Els déus s'hi van estirar. La vella, arromangada i tremolosa, hi acosta la taula; però una de les tres potes de la taula era més curta que les altres; hi va posar un test per anivellar-la i, un cop restablert l'equilibri amb aquesta falca, la va netejar, ja anivellada, amb fulles verdes de menta. Hi va servir olives verdes i negres, fruit consagrat a la casta Minerva, cireres tardorenques de sanguinyol, conservades en solatge de vi, endívies, raves, una bola de formatge, ous passats lleugerament per la cendra tèbia, tot en plats de terrissa. Després d'això hi posen un crater cisellat en argent del mateix tipus⁶⁵ i gots tallats en fusta de faig, untats per la part de dins amb cera daurada. Poc després van portar del foc el menjar calent, i van dur un vi que no havia envellit gaire i que van retirar una estona per donar pas al segon plat. Hi havia ara nous, figues barrejades amb dàtils rugosos, prunes, pomes oloroses en llargues paneres i raïm collit de ceps de color de porpra, i, enmig, una bresca resplendent de mel; i, a més, a tot això s'afegien l'amabilitat dels rostres i una voluntat de servir gens matussera ni pobra.

»Mentrestant, els vells s'havien adonat que cada cop que el crater es buidava s'omplia espontàniament i que el nivell del vi tornava a créixer tot sol. Baucis i l'espantat Filèmon, atònits per aquell fenomen, tenen por i comencen a pregar amb les mans aixecades, demanant perdó per aquell menjar i per aquell parament tan pobre. Tenien una oca només, que feia de guardiana d'aquella caseta tan petita, i es disposaven a immolar-la en honor d'aquells déus hostatjats a casa seva; l'animal, amb les seves ales, es movia ràpidament i esgotava els vells, lents per l'edat; durant força estona va aconseguir esquivar-los i, finalment, van veure com es refugiava al costat dels mateixos déus. Aquests no van deixar que el matessin, i van dir: “*Som déus, i els vostres veïns impius tindran el càstig que es mereixen, però no permetrem que vosaltres patiu cap mal; l'únic que heu de fer és deixar la vostra casa, venir amb nosaltres i acompanyar-nos al cim de la muntanya*”. Tots dos obeeixen, recolzant-se en uns bastons [... Tots dos obeeixen i, amb els déus al davant, recolzen els seus membres en uns bastons i, a poc a poc per causa de la seva edat avançada,] caminen amb esforç per la llarga pujada.

Només els quedava per arribar al cim una distància com la que pot recórrer una fletxa en ser llançada, quan van mirar enrere i van veure que tot havia estat cobert per una llacuna i que només quedava dempeus la seva casa. Mentre ho miraven, bocabadats pel prodigi, i es lamentaven de la sort dels seus veïns, [ho veuen tot cobert per les aigües i cerquen el sostre de la seva honesta casa. Era l'única que quedava en aquell lloc. Mentre es lamentaven de la sort dels seus veïns,] aquella vella cabana, massa petita fins i tot per als seus dos amos, es va transformar en temple; unes columnes van substituir els pals; la palla del sostre es va tornar daurada i van veure com es transformava en una teulada d'or, com les portes s'omplien de gravats i com el terra es cobria de marbre. Aleshores, el fill de Saturn, amb posat serè, els va dir aquestes paraules: “*Digueu-me, tu ancià just i tu, esposa digna d'un marit tan just, què és el que desitgeu*”. Després d'intercanviar algunes paraules amb Baucis, Filèmon va manifestar als déus el que tots dos volien: “*Et demanem convertir-nos en sacerdots i*

⁶⁵ Ironia. El crater és fet de terrissa, com els plats.

tenir cura del vostre temple, i, ja que hem passat els anys de la nostra vida en una total harmonia, voldríem que la mateixa hora se'ns endugués tots dos. Tan de bo no hagi de veure mai la pira funerària de la meva esposa, ni ella hagi de portar-me a la tomba!”

Els seus desitjos es van realitzar; van encarregar-se de la custòdia del temple tot el temps que els va ser concedit de vida. Un dia en què, consumits ja pel pas dels anys, eren a l'escalinata del temple i explicaven la història d'aquell indret, Baucis va veure com Filèmon s'anava cobrint de fulles, i el vell Filèmon com s'anava cobrint de fulles Baucis. El cimall d'un arbre els anava tapant ja els rostres, però ells, mentre van poder, no van parar de parlar-se: “*Adéu consort!*” van dir tots dos alhora, i a tots dos alhora un tros de tija els va cobrir la boca. Encara avui en dia els habitants de Bitínia mostren en aquell lloc dos troncs molt propers, nascuts dels seus cossos. Això m'ho van explicar uns vells gens mentiders que no tenien cap motiu per enganyar-me. Jo per la meua banda vaig veure garlandes que penjaven de les branques i en vaig posar de fresques, tot dient: “*Que siguin déus aquells que han estat estimats pels déus i que rebin culte aquells que els van retre culte*”».

Orfeu i Eurídice

D'allà, Himeneu, cobert amb el seu mantell de color safrà⁶⁶, s'allunya travessant la immensitat de l'aire i es dirigeix a la terra dels cícons⁶⁷, on era invocat inútilment per la veu d'Orfeu⁶⁸. El déu hi va acudir, és cert, però no hi va dur les paraules rituals, ni alegria en els rostres, ni uns presagis de felicitat. Fins i tot la torxa que duia crepitava sense parar i feia plorar amb el fum, sense que aparegués cap mena de foc, per molt que era agitada. El desenllaç fou pitjor que els presagis; car, mentre la nova esposa⁶⁹ es passejava per l'herba, acompanyada d'una multitud de nàïades, fou mossegada en el taló per una serp i va morir. Quan el cantaire del Ròdope⁷⁰ la va haver plorat prou en el món d'aquí dalt, es va aventurar també en el món de les ombres i va atrevir-se a baixar fins a l'Estix per la porta del Tènaros⁷¹; passant entre multituds sense pes i entre fantasmes de gent que havia rebut sepultura, va arribar fins a Persèfone i el senyor que governa el regne indesitjable de les ombres⁷². Cantant al ritme de les cordes de la seva lira, va dir així: «*Oh, déus del món que hi ha sota la terra, on hem de caure totes les criatures mortals; si és permès i em deixeu que us digui la veritat sense els circumloquis que caracteritzen la boca dels mentiders, no he baixat aquí per veure l'obscuritat del Tàrtar ni per lligar amb cadenes els tres colls, coberts de colobres en comptes de pèls, del monstre semblant a Medusa⁷³; la causa de la meua vinguda és la meua esposa; un escurçó que va trepitjar li va inocular el seu verí i li va arrabassar la vida en ple creixement. Hauria volgut ser capaç de suportar-ho i ho he intentat, no ho negaré, però l'Amor ha vençut. Aquest és un déu ben conegut en el món de dalt; si també ho és aquí, ho ignoro; però imagino que aquí també ho és. Si la tradició d'aquell antic rapte no és inventada, a vosaltres us va unir també l'Amor!* Per aquests indrets que omplen tothom de temor, per aquest Caos tan gran, pel gran silenci del vostre regne, torneu a teixir, jo us ho suplico, els fils del destí d'Eurídice, tallats massa aviat⁷⁴. Tot ha d'acabar aquí, amb vosaltres; demorem una mica i, més d'hora o més tard, ens afanyem cap al mateix lloc. Tots venim aquí, aquesta és la nostra casa darrera i sou vosaltres qui regneu durant més temps

⁶⁶ Aquest color era el característic del vel de les núvies.

⁶⁷ Poble de Tràcia.

⁶⁸ Fill d'Eagre, rei de Tràcia.

⁶⁹ Eurídice, acabada de casar amb Orfeu.

⁷⁰ Muntanya de Tràcia. El cantaire és Orfeu.

⁷¹ Promontori i ciutat de Lacònia on hi havia un temple de Plutó, déu dels inferns. Hi havia una boca d'entrada a l'infern.

⁷² Persèfone o Prosèrpina i Hades o Plutó (noms grecs i romans, respectivament), déus dels inferns.

⁷³ Es refereix a Cèrber, gos amb tres caps que custodiava les portes de l'infern. Era fill de Tifó i d'Equidna. Aquí es diu que tenia al coll colobres en comptes de pèls, i això el fa semblant a Medusa.

⁷⁴ Referència als fils que teixien les Parques i que simbolitzaven el destí dels homes. Tallar aquests fils suposava la mort.

damunt el gènere humà. Ella també, quan arribi a l'edat madura i hagi viscut un nombre d'anys just, se sotmetrà a les vostres lleis; no demano un present, sinó un préstec. I si el destí em nega aquesta gràcia per a la meva esposa, estic decidit a refusar-me a tornar; alegreu-vos de la mort de tots dos».

Mentre cantava així i s'acompanyava tocant les cordes de la lira, les ànimes sense sang ploraven. Tàntal no tractava d'agafar l'aigua fugitiva, la roda d'Ixíon s'havia aturat, les aus no arrencaven el fetge, les nétes de Belos havien deixat descansar les àmfores i tu, Sísif, t'havies assegut damunt la teva roca⁷⁵. Diu la tradició que aleshores, per primer cop, les llàgrimes van humitejar les galtes de les Eumènides, subjugades pel cant; ni l'esposa del rei, ni el déu que regna en les profunditats poden negar-se a les súpliques i criden Eurídice. Ella es trobava enmig dels espectres que acabaven d'arribar i va acostar-s'hi caminant a poc a poc per causa de la ferida. Orfeu del Ròdope la va rebre, i amb ella una condició, no podia girar els seus ulls enrere fins que no hagués sortit de les valls de l'Avern⁷⁶ o el do seria anul·lat. Anaven, envoltats d'un silenci pregon, per un camí en pujada, escarpat, obscur, cobert d'una boira espessa i tenebrosa. No eren gaire lluny dels límits del món de dalt, i allí, per por que ella defallís i desitjós de veure-la, l'enamorat va girar els ulls i Eurídice va caure enrere en aquell mateix moment; estenia els braços, tractava d'agafar-se i de ser agafada, però la desventurada no aferrava altra cosa que l'aire que s'esmunyia. Ara, en el moment en què moria per segona vegada, no va retreure res al seu espòs —¿ què li podia retreure sinó haver-la estimada?— Ella li va dir el darrer adéu, que amb prou feines podia ja arribar a les oïdes d'ell, i es va precipitar altre cop al lloc d'on havia sortit.

Orfeu, en veure la seva esposa morir per segona vegada, va quedar esbalaït, com l'home que, espantat, va veure el gos de tres colls, amb el del mig encadenat⁷⁷; no va escapar al terror fins que no va canviar la seva natura primera, perquè el seu cos es va transformar en pedra; o com Òlenos, que va carregar amb el delictes i va voler semblar culpable; o com tu, infortunada Letea, massa creguda en la teva bellesa; un dia van ser cors molt units i ara són pedres que descansen sobre l'Ida humit. Orfeu suplicava i tractava en va de passar per segona vegada; el barquer⁷⁸ li ho impedia; tot i així, va restar assegut a la riba durant set dies, descurat i sense tastar els dons de Ceres⁷⁹; els seus únics aliments van ser el neguit, el dolor que sentia en el cor i les llàgrimes. Queixant-se de la crueltat dels déus, va retirar-se a les altures del Ròdope i a l'Hèmon, sacsejat pels aquilons. El Tità havia posat fi per tres vegades ja al cicle de l'any, que tanquen els Peixos, habitants de les aigües⁸⁰, i Orfeu havia fugit tot tracte amorós amb les dones, sigui per la desgràcia que li havia succeït, sigui perquè ho havia promès. Moltes dones, però, cremaven de desig d'unir-se al poeta, i moltes havien sentit el dolor del rebuig. Va ser ell, fins i tot, qui va ensenyar als pobles de Tràcia a traslladar el seu amor als mascles tendres i a collir-ne, abans de la juvenesa, les flors primeres de la breu primavera de la vida.

Midas

Però Bacus no en va tenir prou amb això; va abandonar també aquelles contrades i, amb una

⁷⁵ Tots els càstigs eterns d'aquests personatges han estatja explicats per Ovidi en el llibre IV. El fetge mencionat és el de Tici.

⁷⁶ El món dels morts.

⁷⁷ Res més no se sap d'aquest home, que va quedar petrificat en veure el gos Cèrber, que era dut encadenat per Hèrcules en compliment d'un dels treballs d'aquest.

⁷⁸ Caront, que amb la seva barca transportava els morts a l'altra banda de l'Aqueront, el riu o la llacuna que separava el món dels vius i el dels morts.

⁷⁹ Els aliments.

⁸⁰ El tità és el sol. Els Peixos són la darrera constel·lació que tanca el cicle de l'any al febrer i al març. El primitiu any romà començava el mes de març, coincidint amb la primavera i amb la represa del cicle de la vida.

companyia molt més agradable, va dirigir-se a les vinyes del Tmolos i al Pactolos⁸¹, tot i que en aquell temps aquest no era d'or ni la seva sorra cobejada pel seu valor. L'acompanyava el seu seguici habitual de sàtirs i de bacants, però hi mancava Silè⁸²; uns pagesos frigis el van trobar fent tentines per causa dels anys i del vi i el van dur, lligat amb unes garlandes de flors, a Midas, que havia estat iniciat per Orfeu el traci i per Eumolp l'atenès en els rituals secrets. Així que el rei va reconèixer l'amic del déu, el seu company en els rituals sagrats, va organitzar per celebrar l'arribada de l'hoste una festa magnífica que va durar deu dies amb les seves nits; ja Lucífer," allà en el cel, havia obligat per onzena vegada l'exèrcit d'estrelles a retirar-se, quan el rei va dirigir-se content a les terres de Lídia i va lliurar Silè al seu deixeble. El déu, content d'haver recuperat el preceptor, li va concedir la possibilitat, grata però poc convenient, de triar el do que volgués. Midas, sense saber fer bon ús d'aquell present, va dir: «*Fes que tot allò que toqui el meu cos, es converteixi en or resplendent*». Líber va donar el seu assentiment a aquest desig i li va concedir un do que li hauria de fer molt de mal, lamentant, però, que no hagués demanat una cosa millor.

L'heroi dels berecints⁸³ se'n va anar content, alegre per aquell do funest, i per assegurar-se de la veracitat de la promesa, feia proves tocant tota mena d'objectes. Sense poder creure, gairebé, el que li passava, va arrencar d'una alzina no gaire alta una branca plena de fulles verdes; la branca es va fer d'or; va agafar una pedra de terra; la pedra també va esgrogueir-se fins a tornar-se d'or; va tocar també un terròs i el poder del seu tacte va fer que es tornés un lingot; va arrencar unes espigues seques del gra de Ceres i les messes eren d'or; havia agafat una poma i la duia a la mà; semblava que la hi havien donat les Hespèrides⁸⁴; si posava els dits en els brancals elevats d'una porta, els brancals començaven a resplendir; fins i tot quan es rentava les mans en l'aigua transparent, l'aigua que li queia de les mans podia molt bé enganyar Dànae⁸⁵. Amb prou feines li cabien en el cor totes les seves esperances; tot s'ho imaginava d'or. Enmig d'aquesta alegria seva, els servidors li van parar una taula plena de menges i on no mancava el blat torrat; però així que tocava amb la mà els dons de Ceres, els dons de Ceres endurien; si es disposava àvidament a esqueixar les menges amb les dents, una làmina daurada recobria les menges, així que hi posava la dent; si barrejava amb aigua pura la beguda de qui li havia atorgat aquell do⁸⁶, hom podia veure com fluïa per la seva boca l'or fos. Estupefacte davant aquella desgràcia inesperada, ric i miserable a la vegada, desitja fugir de les seves riqueses i odia el que poc abans havia desitjat. Tota aquella abundància no pot alleujar-li la gana; la seva gola es crema, dessecada per la set, i aquell or que odia el turmenta merescudament. Alçant al cel les mans i els braços resplendents, va dir: «*Perdona'm, pare Leneu⁸⁷, he pecat; compadeix-te de mi, t'ho suplico; allibera'm d'aquest mal enganyós*». El poder dels déus és compassiu; Bacus el va tornar com abans, ja que confessava la seva falta, i li va treure el do que li havia atorgat en compliment de la seva promesa. «*Perquè no continuïs cobert d'aquest or que vas tenir el mal pensament de desitjar*», li va dir, «*vés al riu que hi ha a la vora de la gran ciutat de Sardes⁸⁸ i fes camí en sentit contrari al del corrent de l'aigua pels turons que hi ha a la riba fins que arribis a la deu del riu; posa el cap sota l'aigua escumejant de la font, allà on surt amb més força, i renta a la vegada el teu cos i la teva culpa*». El rei va ficar-se a l'aigua, com li havia estat ordenat; el poder de transformar-ho tot en or va canviar el color del riu i va passar del cos de l'home a l'aigua; encara ara, per haver rebut la llavor de l'antic filó, els camps tenen la duresa de l'or, que brilla en la terra humida.

⁸¹ Muntanya i riu de Lídia.

⁸² Fill del déu Pan i d'una nimfa. Havia educat Bacus i se'l representava borratxo dalt d'un ase.

⁸³ Midas era, suposadament, fill de Cíbele, molt venerada pels berecints, poble de Cària.

⁸⁴ Ninfes que habitaven a l'extrem occidental del món, prop del mont Atlas i que cuidaven un jardí on creixia un arbre de pomes d'or.

⁸⁵ Dànae, mare de Perseu, havia estat fecundada per Júpiter transformat en pluja d'or.

⁸⁶ El vi, que els romans bevien barrejat amb aigua.

⁸⁷ Apel·lació de Bacus.

⁸⁸ Ciutat d'Àsia Menor. El riu és el Pactolos.

Midas havia avorrit la riquesa i habitava als boscos i al camp, venerant el déu Pan, que viu sempre a les coves de les muntanyes; però el seu enteniment era igual d'obtús i la neciesa d'aquell home havia de ser-li fatal, com abans, per segona vegada. Doncs bé, amb una àmplia vista sobre el mar, l'escarpat Tmolos es dreça ben alt, estenent-se per una i per altra banda fins a acabar per un costat a Sardes, i per l'altre a la petita Hipepa⁸⁹. Allà és on Pan, que es jactava de les seves cançons davant les nimfes delicades i tocava una cançó lleugera amb la seva flauta de canyes unides amb cera⁹⁰, es va atrevir a menysprear els cants d'Apol·lo, comparant-se amb ell, i a participar en una competició desigual de què el Tmolos era el jutge⁹¹. El vell jutge va seure damunt la seva muntanya i es va desembarassar d'arbres les orelles; només unes fulles d'alzina li cenyien els cabells grisos i al voltant de les temples balmades li penjaven glans. Va mirar el déu dels ramats⁹² i va dir: «*Per part del jutge, ja podeu començar*». Pan va fer sonar la siringa camperola i la ruda cançó va fascinar Midas, que per casualitat era al costat de l'interpret; quan va haver acabat, el diví Tmolos va girar l'esguard cap a Febos; el bosc va seguir el moviment del seu rostre. Febos duia el cap ros coronat de llorer del Parnàs i escombrava el terra amb el seu mantell tenyit de porpra de Tir; a la mà dreta duia la lira plena de pedres precioses incrustades i de vori de l'Índia; a l'altra mà duia el pectre; el seu posat mateix era el d'un artista. Aleshores, el seu polze va fer vibrar hàbilment les cordes i el Tmolos, captivat per la dolcesa de les seves notes va ordenar a Pan de reconèixer la superioritat de la cítara damunt les canyes. El judici i el veredict del mont diví complau tothom; la veu de Midas és l'única que el critica i el considera injust; i el déu de Delos no vol que unes orelles tan nècies conservin la forma humana; les allarga, les omple de pèls grisos, les fa flexibles per la part de baix i els dóna la possibilitat de moure's; la resta del seu cos és humana; el càstig només n'ha afectat aquesta part; ara les seves orelles són com les dels ases que caminen a poc a poc.

Ell desitja amagar-les, s'avergonyeix d'aquella deformitat i tracta d'ocultar les temples amb tiars de porpra; però el servidor que solia tallar-li amb una fulla de ferro el cabells quan li creixien ho va veure tot; aquest no s'atrevia a revelar la deformitat que havia vist, però es moria de ganes d'escampar-la als quatre vents i era incapaç de callar; així és que va anar a un lloc apartat, va fer un forat a terra i va explicar allà, en veu baixa, xiuxiuejant dins el forat fet a terra, la mena d'orelles que havia vist en el seu amo; va tornar a posar la terra per cobrir la delació que havia fet i, un cop tapat el clot, se'n va anar en silenci. Va començar a créixer allà un bosc dens de canyes tremoloses i, així que aquestes van ser madures un any després, van trair el sembrador; car, en ser mogudes pel buf lleuger de l'austre, van referir les paraules enterrades i van fer saber a tothom com eren les orelles del seu senyor.

Ulisses i Circe

Macareu li explica que en el mar d'Etrúria⁹³ regna Èol, fill d'Hípotes, que tenia els vents tancats dins d'una presó. Aquests els va rebre el cabdill de Dulíquion⁹⁴ tancats en una bossa de pell de bou, regal memorable, i va navegar durant nou dies amb vent favorable fins a albirar la terra que cercava. Quan despuntava l'aurora que seguia la novena, els companys, víctimes de l'enveja i del desig de riquesa, van creure que la bossa era plena d'or i van treure els lligams als vents. Aquests van fer que es tornés enrere i, per les mateixes aigües per on havia vingut, la nau va tornar altre cop al port del sobirà

⁸⁹ Ciutat de Lídia. Era la ciutat d'Aracne.

⁹⁰ La siringa, o flauta de Pan.

⁹¹ La divinitat de la muntanya.

⁹² Pan.

⁹³ El mar Tirrè.

⁹⁴ Ulisses.

d'Eòlia. «*Des d'aquí*», va continuar, «vàrem arribar a l'antiga ciutat de Lamos, el lestrígon⁹⁵. Antífates regnava en aquella terra i jo vaig ser enviat a la seva presència, acompanyat de dos homes; la fugida amb prou feines va permetre que un dels companys i jo ens salvéssim; el tercer del grup va tacar amb la seva sang la boca impia del lestrígon. Antífates ens persegueix en la nostra fugida i hi aplega una munió de gent; tots alhora ens llancen pedres i troncs i enfonsen els nostres homes i els nostres vaixells. Un, tanmateix, en va fugir; el que ens duia a mi i al mateix Ulisses; dolguts pels companys morts i després de molts laments, vàrem arribar a aquelles terres d'allà lluny, que pots veure des d'aquí—i és de lluny, creu-me, com s'ha de veure l'illa que jo he vist—. Tu, el més just dels troians, fill de deessa —perquè, un cop acabada la guerra, ja no he d'anomenar-te enemic, Eneas —, has de fugir de les platges de Circe, t'ho adverteixo. També nosaltres, un cop amarrada la nau a la platja de Circe, en pensar en Antífates i en la ferotgia del ciclop, ens negàvem a anar endavant, a endinsar-nos en aquell lloc desconegut. Vam ser escollits per sorteig; la sort ens va enviar a mi, al fidel Polites, a Euríloc, a Elpènor, massa amant del vi, i a divuit companys més cap a les muralles de Circe. Així que hi vam arribar i ens vam deturar al llindar, un miler de llops, i amb ells óssos i lleones, ens van sortir a l'encontre i ens van omplir d'espant; però no hi havia motius per tenir por; cap d'aquelles feres tenia la intenció de ferir-nos. Ben al contrari, van agitar dolçament les cues en l'aire i van acompanyar afalagadors els nostres passos, fins que les serventes ens van rebre i ens van acompanyar a través d'un atri recobert de marbre a la presència de la seva senyora. Ella estava asseguda en un racó apartat de gran bellesa, damunt un tron solemne, coberta amb un mantell resplendent i amb un vel d'or al damunt que l'embolcallava. Estava acompanyada de Nereides i de nimfes, que no duïen entre els dits flocs de llana ni en treïen llargs fils; classificaven plantes i separaven en cistells flors que tenien escampades sense cap ordre i herbes de colors diversos. Ella controlava personalment el treball que feien; ella coneixia la utilitat de cadascuna d'aquelles fulles, la manera de barrejar-les satisfactòriament, pesava les herbes i les examinava amb atenció.

»En veure'ns, i després d'intercanviar salutacions, va mostrar alegria en el rostre i ens va adreçar mots de bon auguri; va manar que sense perdre temps preparessin una barreja de grans d'ordi torrats, mel, vi fort i llet quallada i que hi afegissin altres sucus que podien passar desapercebuts sota aquell sabor tan dolç. Vam prendre les copes que ens oferia la seva mà divina⁹⁶. Així que les vam buidar, assedegats com estàvem i amb la boca seca, la deessa cruel ens va tocar amb una vara al capdamunt dels cabells i —em fa vergonya, però ho diré— vaig començar a sentir-me cobert de cerres eriçades, a perdre la facultat de parlar, a deixar anar un braol ronc en comptes de paraules i a inclinar-me amb el rostre dirigit completament a terra; vaig notar que la boca se'm tornava dura i que es transformava en un morro corbat, que els músculs del coll se m'inflaven i que amb els membres amb què poc abans havia agafat el got, ara deixava petjades a terra; vaig ser tancat en una cort amb els qui havien experimentat la mateixa sort que jo —tan gran és el poder de les metzines!—; vam veure que Euríloc era l'únic que no havia pres aspecte de porc; ell era l'únic que havia evitat la copa. Si no l'hagués rebutjat, jo encara formaria part d'aquell bestiar cerrut, i Ulisses, informat per ell d'un desastre tan gran, no hauria vingut a trobar Circe per venjar-nos. El déu del Cil·lene⁹⁷, portador de la pau, li havia donat una flor blanca; els déus l'anomenen “moli” i una arrel negra la uneix a terra. Protegit per la flor i pels consells rebuts del déus celestials, entra a casa de Circe i és invitat a prendre la beguda traïdora. Quan ella es disposava a acaronar-li els cabells amb la vara, la va apartar i la va fer desistir, desembeinant l'espasa i atemorint-la. Van fer un pacte i es van donar les mans; ella el va rebre al seu llit i ell li va demanar com a present de matrimoni els cossos dels companys. Vam ser ruixats amb altres sucus millors d'herbes desconegudes, ens van colpejar el cap amb l'altre extrem de la vara i van ser pronunciades unes paraules amb efectes oposats a les anteriors. Com més i més encanteris

⁹⁵ Els lestrígons eren un poble mític d'antropòfags que vivien a Fòrmies, al sud del Laci, o a Sicília. Se'n parla en el llibre X de l'*Odissea*.

⁹⁶ Cal recordar que Circe és una deessa, filla del Sol i de Perse, filla de l'Oceà.

⁹⁷ Mercuri.

pronuncia ella, més i més ens aixequem de terra i ens posem drets, ens cauen les cerdes i ens desapareix el tall que ens partia en dos els peus, ens tornen les espatlles i tenim avantbraços units als braons; Ulisses plorava i nosaltres l'abracem plorant; ens llancem al coll del nostre cabdill i les nostres primeres paraules van ser per testimoniar-li la nostra gratitud. Vam romandre en aquell país durant un any, i en aquell temps tan llarg vaig veure moltes coses i altres moltes van arribar a les meves oïdes; entre tantes hi havia aquesta que em va explicar en secret una de les quatre serventes que assistien Circe en els seus ritus.

Mentre Circe estava sola amb el meu cabdill, ella em va mostrar una estàtua de marbre blanc com la neu, que representava un jove amb un picot damunt del cap; estava col·locada en un santuari i cridava l'atenció pel gran nombre de corones que l'envoltaven. A les meves preguntes i al meu desig de saber qui era aquell jove, per què era honorat en un santuari i per què duia l'ocell al cap, ella em va dir: "Escolta Macareu i sàpigues amb aquestes història fins on arriba el poder de la meva mestressa. Escolta atentament les meves paraules.